

ΡΑΨΩΔΙΑ Ζ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Έλενα Πηδιά

Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων

Σχολική Χρονιά 2012-2013

Ραψωδία Ζ

Ἔκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία

Υπόθεση κατά τον αρχαίο «παραφραστή»

Τῶν θεῶν ἀποστασάντων τῆς μάχης, οἱ Ἕλληνες πολλοὺς ἀναιροῦσι τῶν Τρώων. Ἐλένου δὲ συμβουλευσάντος, Ἔκτωρ εἰς τὴν πόλιν ἄνεισι καὶ τῇ μητρὶ Ἐκάβῃ κελεύει εὐζασθαι τῇ Ἀθηνᾷ αὐτῇ δώδεκα βοῶν θυσίαν, ὅπως τὸν Διομήδην ἀποστήσειε τῆς μάχης. Τέως δὲ ὄντων αὐτῶν ἐν τῷ πεδίῳ Γλαῦκος καὶ Διομήδης ἀναγνωρίσαντες φιλίαν πατρικὴν διαλλάσσουσιν τὰ ὄπλα ἀλλήλοις. Ἔκτωρ δὲ διαλεχθεὶς τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυναικὶ Ἀνδρομάχῃ σὺν τῷ ἀδελφῷ Ἀλεξάνδρῳ εἰς τὸν πόλεμον ἔξεισιν.

Τα γεγονότα της Ζ ραψωδίας εκτυλίσσονται κατά την 22^η ημέρα της Ιλιάδας. Η ημέρα αυτή καλύπτει τα γεγονότα από τη ραψωδία Β 48, όταν αρχίζει η πρώτη μάχη, μέχρι και τη ραψωδία Η 421, όπου και τελειώνει. Οι Αργίτες και οι Τρώες πολεμούν ανάμεσα στο ρέμα του Σκάμανδρου ποταμού και του Σιμόη. Στο στρατόπεδο των Αχαιών διακρίνονται ο Αίαντας και ο Διομήδης. Ο Ἄδραστος συλλαμβάνεται από τον Μενέλαο και θανατώνεται από τον Αγαμέμνονα, ὄντας ικέτης. Οι Τρώες βρίσκονται πλέον σε δυσχερέστατη θέση. Μέσα στην αγριάδα της μάχης μια υπέροχη σκηνή ξετυλίγεται: ο Γλαῦκος και ο Διομήδης ετοιμάζονται να μονομαχήσουν, όταν συνειδητοποιούν πως συνδέονται με ιερούς δεσμούς ξενίας. Ο Ἔκτορας, ακολουθώντας την εντολή του Ἐλενου, φεύγει από το πεδίο της μάχης και εισέρχεται στο κάστρο της Τροίας για να ζητήσει από τη μητέρα του να κάνει μαζί με τις άλλες Τρωαδίτισσες λιτανεία στη θεά Ἀθηνά. Στη ραψωδία Ζ συναντάμε τον ἄμαχο πληθυσμό της Τροίας μέσα από τη σχέση του με τον Ἔκτορα ο οποίος παρουσιάζεται ως γιος, αδελφός, σύζυγος, πατέρας και πολεμιστής. Παρουσιάζονται επίσης οι δεσμοί που τον κρατούν μέσα στην πόλη και την ίδια στιγμή τον διώχνουν έξω στη μάχη. Μετά τις σκληρές στιγμές που εκτυλίχθηκαν στην Ε ραψωδία, την ασέβεια του Αγαμέμνονα προς τον ιερό θεσμό της ικεσίας και την ασέβεια προς την ξενία του Ἀζυλου στις αρχές της Ζ, το επεισόδιο με τον Γλαῦκο και τον Διομήδη προβάλλει τον σεβασμό προς την ξενία και η συνάντηση του Ἔκτορα με την Ἀνδρομάχη αναδεικνύει τους οικογενειακούς δεσμούς, το κλέος και την υστεροφημία ως σημαντικότερες αξίες για την ιλιαδική κοινωνία.

Θεματικές ενότητες:

Γλαύκος και Διομήδης (στ. 119-236)

Συνάντηση Έκτορα, Ελένης και Πάρη (στ. 311-368)

Συνάντηση Έκτορα και Ανδρομάχης (στ. 369-529)

Ο Έκτορας φορά τον οπλισμό του.
Αττικός ερυθρόμορφος αμφορέας, 510 π.Χ.
Μόναχο, Κρατική Αρχαιολογική Συλλογή

Ο Έκτορας επιστρέφει στο παλάτι

Το Ζ της *Ιλιάδας* ξεκινά με τους Τρώες να ηττώνται στο πεδίο της μάχης. Έτσι, ο μάντης Έλενος ζητά από τον Έκτορα να εισέλθει στα τείχη της Τροίας και να παροτρύνει την Εκάβη να κάνει δέηση προς τη θεά Αθηνά μαζί με τις υπόλοιπες Τρωαδίτισσες, για να φύγει ο Διομήδης από τη μάχη και να λυπηθεί την πόλη, τις γυναίκες των Τρώων και τα μικρά παιδιά. Η δέηση αυτή θα πραγματοποιηθεί, αλλά δε θα εισακουστεί από τη θεά.

Αναπαράσταση της αρχαίας Τροίας

Η απομάκρυνση του Έκτορα (ενός από τους δύο αρχηγούς¹ των Τρώων) από το πεδίο της μάχης τη στιγμή που ο πόλεμος εξελίσσεται και μάλιστα σε βάρος των Τρώων αποτελεί τέχνασμα του ποιητή που εξυπηρετεί διάφορους λόγους. Αφ' ενός να πεισθεί ο Πάρης να επιστρέψει στη μάχη² και αφ' ετέρου να συναντήσει ο Έκτορας τη σύζυγό του και τον γιο του για τελευταία φορά.³ Το τέχνασμα αυτό επιτρέπει επίσης την παρουσίαση της Εκάβης και για ακόμη μια φορά

¹ Στα λόγια του Έλενου εκτός από τον Έκτορα παρουσιάζεται και ο Αινείας ως ο πιο σημαντικός πολεμιστής στο στρατόπεδο των Τρώων (Ζ 76-79).

² Για το θέμα αυτό πβ. West (2011) 58

³ West (2011) 58, 174-175, Κακριδής (1967) 69-70, 78. Οι δύο μελετητές θεωρούν τη θρησκευτική εντολή του Έλενου μόνο ως τέχνασμα για να εισέλθει ο Έκτορας μέσα στα τείχη της Τροίας και να συναντήσει την Ανδρομάχη. Ο Κακριδής μάλιστα χαρακτηρίζει το τέχνασμα αυτό ως «βιασμένο» και «πρόχειρο». Επισημαίνει

της Ελένης.⁴ Έτσι, εκτός από τον αρχηγό του στρατού, τον Έκτορα, στη ραψωδία Z γνωρίζουμε και τον άμαχο πληθυσμό της Τροίας μέσα από ανθρώπινες τρυφερές στιγμές που προβάλλουν τον ομηρικό ανθρωπισμό και την τραγικότητα του πολέμου.

A. Γλαύκος και Διομήδης – Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές αναμένεται:

- ✓ Να κατανοήσουν τη σημασία του επεισοδίου για τη ραψωδία Z.
- ✓ Να γνωρίσουν τους άθλους του Βελλερεφόντη.
- ✓ Να αντιληφθούν τη σημασία της ξενίας στην ομηρική εποχή.
- ✓ Να κατανοήσουν τη διαπλοκή μιας τυπικής πολεμικής σκηνής με μια τυπική σκηνή ξενίας (γέρας = δώρο και αντίδωρο ξενίας), καθώς επίσης και τη σημασία της για την ολοκλήρωση της αριστείας του Διομήδη.
- ✓ Να αντιληφθούν ότι η *Ιλιάδα* κινείται υπεράνω της διάκρισης Ελλήνων και βαρβάρων.
- ✓ Να κατανοήσουν ότι ο Γλαύκος και ο Διομήδης εκπροσωπούν τα «υγιή» πρότυπα του επικού ηρωισμού.
- ✓ Να γνωρίσουν ομηρικές αφηγηματικές τεχνικές (σχήμα του κύκλου, παρομοίωση, επική ειρωνεία, επιβράδυνση) και να κατανοήσουν τη λειτουργία τους.

Ενδεικτικός διδακτικός χρόνος:

1 περίοδος

επίσης πως η ατεχνία αυτή άφηγε αδιάφορο το ακροατήριο του ποιητή. Αντίθετα, η Κομνηνού (1993) 55-58, επισημαίνει τη σημασία της ικεσίας προς την Αθηνά για την πλοκή του έργου· οι Τρώες ενθαρρύνονται, παρουσιάζεται η δύσκολη θέση και η ανησυχία μιας πολιτείας που κινδυνεύει και προοικονομείται το τέλος του πολέμου, αφού η θεά Αθηνά, προστάτιδα του Διομήδη, δε θα εισακούσει την ικεσία.

⁴ Τσοπανάκης (1988) 39

Γλαύκος και Διομήδης (στ. 119-236)

Ο χρόνος που χρειάζεται ο Έκτορας για να μπει στην πόλη της Τροίας καλύπτεται από το επεισόδιο με τον Γλαύκο και τον Διομήδη.⁵ Οι δύο ήρωες ετοιμάζονται να μονομαχήσουν μετά την ανασύνταξη των Τρώων, αποτέλεσμα της πολεμικής εντολής του Έλενου (στ. 85-97), όταν συνειδητοποιούν ότι συνδέονται με ιερούς δεσμούς ξενίας. Σύμφωνα με τον Αρίσταρχο, *μετατιθέασίν τινες ἀλλαχόσε ταύτην τὴν σύστασιν*, λόγω της αυτοτέλειας του επεισοδίου. Ωστόσο, δεν υπάρχουν ικανοποιητικοί λόγοι που να συντείνουν στο ότι οι συγκεκριμένοι στίχοι δεν είναι ομηρικοί.⁶ Οι παρεκβάσεις κατά την ομηρική αφήγηση είναι συνήθεις και το επεισόδιο προετοιμάζει συναισθηματικά για τη συνάντηση του Έκτορα με τους δικούς του⁷, καθώς δείχνει τα πολιτισμένα πρότυπα συμπεριφοράς σε αντίθεση με τη θηριωδία της ανθρωποφαγίας που προηγήθηκε στη μάχη και παραθέτει τον αναπόδραστο θάνατο του ανθρώπου, όσο ηρωικός κι αν είναι αυτός, προς την αθανασία των θεών που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ραψωδία. Επίσης, η σκηνή αυτή δίνει στον ποιητή την ευκαιρία να αφήσει τον Διομήδη με αισθήματα ηρεμίας, έπειτα από τα υπεράνθρωπα κατορθώματά του ενάντια στους θεούς, ενώ παράλληλα εξομαλύνει τη διαφορά χροιάς του θανάτου των πολεμιστών στο

Ο Διομήδης και ο Γλαύκος ανταλλάσσουν τον οπλισμό τους. Αττική πελίκη του «Ζωγράφου του Hasselmann», 420 π.Χ. Γέλα, Αρχαιολογικό Μουσείο

⁵ Η τεχνική που συνίσταται στην κάλυψη του χρόνου που απαιτείται για να πραγματοποιηθεί μια ενέργεια σε μια σκηνή με την παρουσίαση μιας άλλης ενέργειας σε μίαν άλλη σκηνή είναι συνήθης στα ομηρικά έπη, βλ. Ρ 700 κ.ε.

⁶ Kirk (2000) 171

⁷ West (2011) 176, Kirk (2000) 155, Κομνηνού (1993) 58

πεδίο της μάχης με τις συγκινησιακά φορτισμένες συναντήσεις του Έκτορα εντός των τρωικών τειχών.⁸

Ο λόγος του Διομήδη	Ο λόγος του Γλαύκου
<p>-Ρωτά τον Γλαύκο αν είναι θνητός ή θεός.</p> <p>-Σχήμα του κύκλου: Ο Διομήδης ξεκινά τον λόγο του με απειλή προς τον αντίπαλό του και κλείνει τον λόγο του και πάλι με απειλή:</p> <p><i>τίς δὲ σύ ἐσσι φέριστε καταθνητῶν ἀνθρώπων;</i> (στ.123)</p> <p><i>Εἰ δέ τίς ἐσσι βροτῶν οἷ ἄρούρης καρπὸν ἔδουσιν, ἄσσον ἴθ' ὥς κεν θᾶσσον ὀλέθρου πείραθ' ἴκηαι</i> (στ. 142-143).</p> <p>-Ανάμεσα στις δύο απειλές ο Διομήδης παρεμβάλλει την ιστορία του Λυκούργου, του βασιλιά της Θράκης, που τα έβαλε με τον Διόνυσο και τους ακολούθους του. Γι' αυτό τιμωρήθηκε με τύφλωση και θάνατο. Με την παρεμβολή της συγκεκριμένης ιστορίας ο Διομήδης εξηγεί γιατί δε θέλει να επιτεθεί σε θεούς. Στην ιστορία αυτή δηλώνεται η θνητότητα των ανθρώπων σε αντιδιαστολή με</p>	<p>-Ο Γλαύκος απαντά με τρόπο έξυπνο και πνευματώδη. Παρομοιάζει τη λιγόζωη μοίρα των ανθρώπων με τα φύλλα ενός δέντρου, δίνοντας στη λέξη <i>γενεή</i> τη σημασία «γενεά ανθρώπων»⁹. Οι στίχοι αυτοί τονίζουν το εφήμερο των θνητών σε αντίθεση με την αιώνια ζωή των θεών¹⁰ και συνδέονται νοηματικά με την ιστορία του Λυκούργου που προηγήθηκε στα λόγια του Διομήδη (θνητότητα των ανθρώπων). Ενδεχομένως, η παρομοίωση να κάνει λόγο και για την ασημαντότητα του ανθρώπου μέσα στις βιαιοπραγίες του πολέμου, αφού η εικόνα των φύλλων χρησιμοποιείται σε παρομοιώσεις για να εκφράσει το πλήθος των στρατευμάτων (B 468 και η 105).</p> <p>Η συγκεκριμένη παρομοίωση <i>αναστέλλει την κύρια διήγηση στον λόγο του Γλαύκου, δίνει παραστατικότητα και υποβάλλει συναισθήματα για τη θνητή μοίρα του ανθρώπου.</i></p>

⁸ Edwards (2001) 276

⁹ Η άποψη ότι η μια γενιά διαδέχεται την άλλη είναι συνηθισμένη στην αρχαία ελληνική σκέψη. Μίμνερμος 2 if, Αριστοφάνης *Όρνιθες* 685. Ίδια σκέψη υπάρχει στο Φ 464.

¹⁰ Ο Σιμωνίδης (απ. 8 West) παραθέτει τον πρώτο στίχο της παρομοίωσης χαρακτηρίζοντάς την ως ό, τι καλύτερο έγραψε ο Όμηρος. Για την παρομοίωση βλ. και σελ. 22.

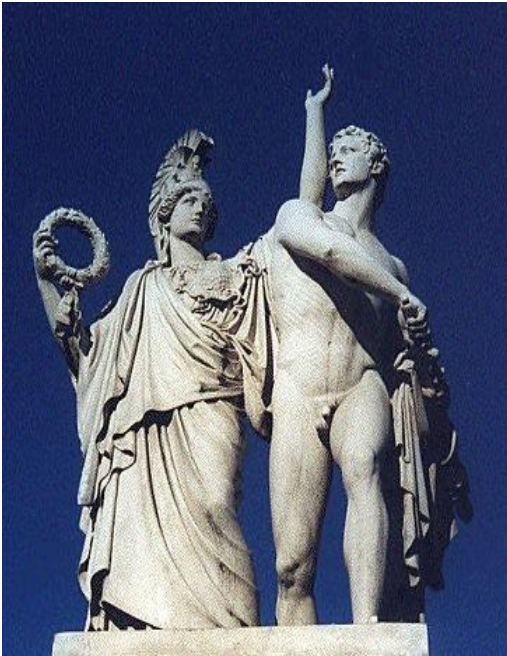
<p>την αθανασία των θεών.</p>	<p>Ακολούθως, ο Γλαύκος εξιστορεί τη δική του γενιά, καθώς επίσης και τους άθλους του παππού του, του Βελλερεφόντη (Χίμαιρα,¹¹ Σόλυμοι,¹² Αμαζόνες,¹³ άντρες της Λυκίας). Η εξιστόρηση της καταγωγής του Γλαύκου έχει ως αποτέλεσμα την αναγνώριση των δεσμών ξενίας που συνδέουν τους δύο πολεμιστές.</p>
<p>Πληροφορεί τον Γλαύκο για τους δεσμούς ξενίας που τους συνδέουν και εξαιτίας τους δεν μπορούν να μονομαχήσουν. Προτείνει την ανταλλαγή των όπλων τους.</p>	

¹¹ Κατά τον Ησίοδο η Χίμαιρα ήταν κόρη του Τυφώνα και της Έχιδνας. Η Χίμαιρα ενώθηκε με τον Όρθρο και απόγονοί τους ήταν το Λιοντάρι της Νεμέας και η Σφίγγα. Το τέρας αυτό εξέτρεφε ο βασιλιάς της Καρίας Αμισόδωρος. Τελικά η Χίμαιρα φονεύτηκε από τον Βελλερεφόντη που ήπτευε ένα ιπτάμενο άλογο, τον Πήγασο.

¹² Λαός της νότιας Μικράς Ασίας κατά τη Μυκηναϊκή περίοδο. Πιθανότατα ήταν ταυτόσημος με τους αποκαλούμενους Τερμίλες. Κατά τη 2η χιλιετηρίδα π.Χ. κατοικούσαν στη (μεταγενέστερη) Λυκία, όπου υπάρχουν και τα Σόλυμα Όρη.

¹³ Οι Αμαζόνες ήταν μυθικός λαός πολεμιστριών που καταγόταν από τον θεό Άρη και τη νύμφη Αρμονία ή κατ' άλλους από τη θεά Αθηνά. Το όνομά τους προέρχεται κατά μία εκδοχή από το στερητικό άλφα και τη λέξη *μαζός* που σημαίνει στήθος, επειδή ακρωτηρίαζαν ή συνέθλιβαν το δεξί στήθος των κοριτσιών τους, για να χειρίζονται το τόξο ευκολότερα. Ο Όμηρος στην *Ιλιάδα* τις τοποθετεί στη Φρυγία και στη Λυκία. Οι Αμαζόνες συμμετείχαν στον τρωικό πόλεμο. Για να βοηθήσουν τον Πρίαμο, έστειλαν μια ομάδα τους υπό τις εντολές της βασίλισσάς τους Πενθεσίλειας. Η ομάδα αυτή αποδεκατίστηκε μετά τον θάνατο της Πενθεσίλειας από τον Αχιλλέα.

Σκηνή ξενίας και σκηνή μονομαχίας

Η Αθηνά συμβουλεύει τον Διομήδη πριν από τη μάχη, Albert Wolff, 1853 μ.Χ.

Ο Διομήδης δεν επιτίθεται στον Γλαύκο, διότι θέλει να είναι βέβαιος ότι ο αντίπαλός του δεν είναι θεός. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει έκπληξη, διότι στην προηγούμενη ραψωδία, αφού ο ήρωας τραυμάτισε την Αφροδίτη (E 335 κ.ε.) και τον Άρη (E 855 κ.ε.), η θεά Αθηνά αφαίρεσε την καταχνιά από το φως του για να μπορεί να ξεχωρίζει τους θνητούς από τους αθανάτους (E 124-132): *ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἔλον ἢ πρὶν ἐπῆεν, ὄφρ' εἴ γιγνώσκῃς ἡμὲν θεὸν ἢ δὲ καὶ ἄνδρα.* Ορισμένοι μελετητές πιστεύουν ότι η δύναμη που ο Διομήδης έλαβε από την Αθηνά έχει χαθεί και πως ο ήρωας, όντας συνετός, γνωρίζει ότι δεν πρέπει να συνεχίσει τις επιθέσεις κατά των θεών χωρίς την υποστήριξη της θεάς.¹⁴ Ωστόσο, η ερώτηση του Διομήδη

τίς δὲ σὺ ἔσσι φέριστε καταθνητῶν ἀνθρώπων (στ. 123), θα μπορούσε να είναι ρητορική και να έχει ως στόχο να τονίσει την ανδρεία του ίδιου, *ἀτὰρ μὲν νῦν γε πολὺ προβέβηκας ἀπάντων σῶ θάρσει, ὃ τ' ἐμὸν δολιχόσκιον ἔγχος ἔμεινας*· (στ. 125-126), διότι μόνο ένας θεός δε θα φοβόταν να αναμετρηθεί μαζί του. Στο πλαίσιο αυτό ο Διομήδης «παίζει» με τη λεία του προτού επιτεθεί. Προκαλεί τον Γλαύκο λέγοντας πως πρώτη φορά τον βλέπει στη μάχη¹⁵ και ταυτόχρονα εξαίρει την ανδρεία του, καθώς τολμά να αναμετρηθεί μαζί του¹⁶.

Ποια σχέση, όμως, μπορεί να έχει η συγκεκριμένη σκηνή μονομαχίας και η συγκεκριμένη αναφορά σε πιθανή θεϊκή καταγωγή του Γλαύκου με μια τυπική σκηνή ξενίας; Η διαπλοκή των δύο τυπικών σκηνών, μονομαχίας και ξενίας, είναι ξεκάθαρη, αφού:

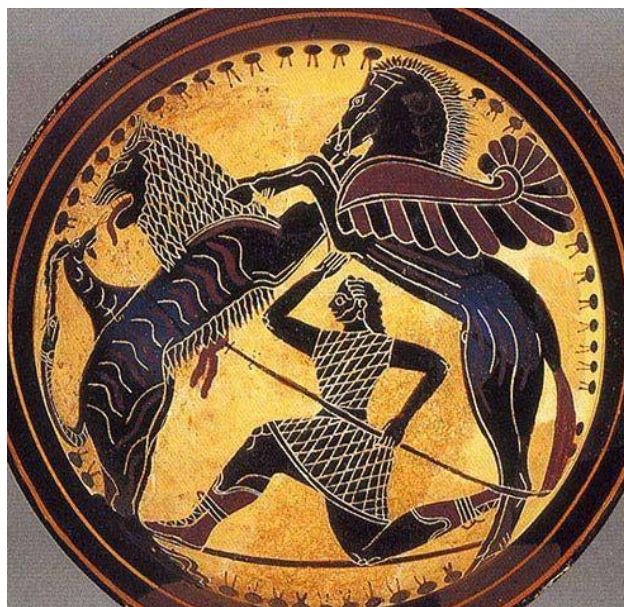
¹⁴ Wace και Stubbings (1984) 60, Edwards (2001) 277

¹⁵ Η πρόκληση μεταξύ δύο ηρώων προτού συγκρουστούν είναι στοιχείο που απαντά συχνά στις ιλιάδικές μονομαχίες, πβ. E 632-654, Y 176-258.

¹⁶ Για το θέμα αυτό βλ. Newton (2010) 58-69.

α. Η αναφορά σε ενδεχόμενη θεϊκή καταγωγή του Γλαύκου παραπέμπει σε έναν από τους τυπικούς τρόπους έναρξης μίας ομηρικής σκηνής φιλοξενίας και όχι μιας μονομαχίας.¹⁷

β. Είναι η πρώτη φορά που στην *Ιλιάδα* ένας πολεμιστής ρωτά το όνομα του αντιπάλου του. Σε μια ομηρική σκηνή φιλοξενίας ο οικοδεσπότης ζητά να μάθει ποιος είναι ο φιλοξενούμενος. Στην προκειμένη περίπτωση ο Αχαιός Διομήδης ξεπερνά τα όρια οικοδεσπότη – φιλοξενούμενου, αφού σε ξένο τόπο ζητά να μάθει τη γενιά του αντιπάλου του με τη λέξη *γενεή* που σημαίνει «καταγωγή» αλλά και «γενιά». Ο Γλαύκος, για να εντυπωσιάσει τον Διομήδη, εξιστορεί το γενεαλογικό του δέντρο, καθώς επίσης και τις περιπέτειες του παππού του, του Βελλερεφόντη, ο οποίος φιλοξενήθηκε από τον Οινέα.

Ο Βελλερεφόντης σκοτώνει τη Χίμαιρα.
Χαλκιδικός κρατήρας, 530-520 π. Χ.
Γερμανία, Μουσείο Wurzburg

γ. Η ανταλλαγή του οπλισμού των δύο πολεμιστών είναι πανομοιότυπη με την ανταλλαγή όπλων στην ισόπαλη αναμέτρηση του Έκτορα με τον Αίαντα (Η 299-305) και παραπέμπει στην ανταλλαγή δώρων σε μια τυπική σκηνή φιλοξενίας.

Ο Οινέας φιλοξένησε τον Βελλερεφόντη στο ανάκτορό του και αντάλλαξαν πολύτιμα δώρα: ο Οινέας έδωσε πορφυρό ζωστήρα και ο Βελλερεφόντης ποτήρι δίκουπο χρυσό. Οι απόγονοι των δύο ανδρών, του Διομήδη και του Γλαύκου αντίστοιχα, επαναλαμβάνουν την ανταλλαγή των δώρων μπροστά στα τείχη της Τροίας. Ο Διομήδης δίνει στον Γλαύκο ορειχάλκινα όπλα, ενδεικτικά της ελληνικής φτώχειας και ο Γλαύκος του χαρίζει χρυσά, ενδεικτικά της ασιατικής πολυτέλειας. Το *γέρας* μετατρέπεται σε δώρο και αντίδωρο φιλοξενίας.

¹⁷ Οδ. η 199-203, δ 26-27: *ζείνω δὴ νινε τώδε, διοτρεφὲς ᾧ Μενέλαε, ἄνδρε δύω, γενεῆ δὲ Διὸς μεγάλοι ἔϊκτον, εἰ δέ τις ἀθανάτων γε κατ' οὐρανοῦ εἰλήλουθεν, ἄλλο τι δὴ τὸδ' ἔπειτα θεοὶ περιμιχανόονται,* ο 183: *μὴ με παρεῖξ ἄγε νῆα, διοτρεφές, ἀλλὰ λίπ' αὐτοῦ.*

Το δώρο και το αντίδωρο στο πλαίσιο της ξενίας αναμένεται να είναι ίδιας ή παρόμοιας αξίας ή να ξεπερνά την αξία προηγούμενων δώρων ξενίας. Στο συγκεκριμένο επεισόδιο ισχύει η δεύτερη περίπτωση. Ο Διομήδης ανταγωνίζεται τον παππού του στην ξενία και τον ξεπερνά· ο Βελλερεφόντης έλαβε δερμάτινη ζώνη και ο Γλαύκος τώρα λαμβάνει χάλκινα όπλα, ο Οινέας έλαβε χρυσή κούπα και ο Διομήδης όπλα χρυσά, πολύ μεγαλύτερης αξίας από αυτά που έδωσε.

Τελικά, ο Γλαύκος, με την αφήγηση των άθλων του Βελλερεφόντη, παρουσιάζεται ως απόγονος ενός εξαιρετικού πολεμιστή και εξαιρετικού φιλοξενούμενου και ο Διομήδης ως απόγονος ενός εξαιρετικού οικοδεσπότη. Η σκηνή της αναγνώρισης των δεσμών ξενίας και της ανταλλαγής των όπλων θα μπορούσε να ειπωθεί και ως μέρος της αριστείας του Διομήδη και ως τέτοια θα έπρεπε στο τέλος να αναδείξει τον Διομήδη, γι' αυτό και ο ήρωας παίρνει όπλα χρυσά και δίνει χάλκινα.

Το γενεαλογικό δέντρο του Γλαύκου και του Διομήδη

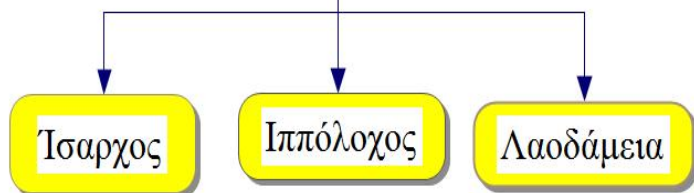
Ο Βελλερεφόντης καβάλα στον Πήγασο σκοτώνει τη Χίμαιρα. Ερυθρόμορφο επίνητρον, 425-450 π.Χ.

Σίσσυφος

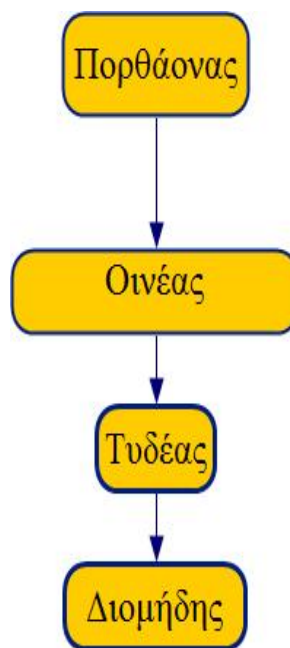

Η Περσεφόνη φιλά τον Ποσειδώνα στον Άδη. Αττικός μελανόμορφος αμφορέας, 530 π.Χ.

Βελλερεφόντης

Γλαύκος

Ο Οινέας με επενδύτη και σκίπτρο, αττική λήκυθος, περ. 500 π.Χ., Μόναχο.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ο Γλαύκος υφίσταται ένα είδος ήττας, αφού δεν πολεμά και λαμβάνει κατώτερο δώρο από αυτό που έδωσε¹⁸ και μάλιστα με θεϊκή παρέμβαση. Στην πρόταση *ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς, ὃς πρὸς Τυδεΐδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε χρύσεια χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἔννεαβοίων* (στ. 234-236), όπου εντοπίζουμε μια από τις σπάνιες προσωπικές εμφανίσεις του ποιητή στο ποίημα, ο θεός της *ξενίας* μεσολαβεῖ, ώστε να καταλάβει το μυαλό του Γλαύκου ἄτη και ἔτσι να δεχτεῖ δώρο κατώτερης αξίας από αυτό που έδωσε.

Ο Γλαύκος και ο Διομήδης τελικά δεν πολεμάνε, κι ὁμως εἶναι ἥρωες σε ἓνα ἔπος που ἐξιστορεῖ *κλέα ἀνδρῶν*. Αξίζει λοιπὸν να τεθεῖ το ἐρώτημα, *Τι εἶναι τελικά ἐπικός ἥρωας*;¹⁹ Στην *Ιλιάδα* οἱ ἥρωες ἐκπροσωποῦν μια σειρά ἀπὸ ἐκδοχές του ἐπικού ἡρωισμοῦ που μποροῦν να γίνουν κατανοητές μέσα ἀπὸ τη σύγκρισή τους. Ο Γλαύκος και ο Διομήδης ἐκπροσωποῦν τα «υγιή» πρότυπα ἡρωϊκοῦ ιδεώδους σε ἀντίθεση με τον Ἀχιλλέα και τον Ἀγαμέμνονα που ἀποτελοῦν ἥρωες με μεγάλα πάθη και ὑπερευαίσθητο θυμικό που τους οδηγεί στα ἄκρα. Τόσο ο Διομήδης ὅσο και ο Αἴαντας εἶναι ἥρωες που ἔχουν ἀριστεύσει και ἔχουν ὅρια στην πολεμική τους συμπεριφορά, ἀφοῦ ἐπιλέγουν να σεβαστοῦν τον ἱερό θεσμό της *ξενίας*.²⁰ Ἕλληνες και βάρβαροι λοιπὸν μοιράζονται στο ἔπος αὐτό κοινὰ ἰδανικά και κοινές ἀξίες, δείχνοντας ὅτι η *Ιλιάδα* κινεῖται ὑπεράνω της διάκρισης Ἑλλήνων και βαρβάρων.

¹⁸ West (2011) 176, 180

¹⁹ Για το συγκεκριμένο ἐρώτημα βλ. Πετρίδης Α. στο ἱστολόγιο «Λωτοφάγος»: *Η Ιλιάδα και ο ἡρωϊκὸς κώδικας, ἡ «ἀρχαιογνωσία» και ἡ λογοτεχνικὴ ἀνάλυση*: http://antonispetrides.wordpress.com/2012/07/13/iliad_heroic-code/

²⁰ Για τα συγκεκριμένα ζητήματα βλ. Πετρίδης Α. ὁ.π.

Ελένη και Πάρης, Έκτορος και Ανδρομάχης Ομιλία-Διδακτικοί Στόχοι

- ✓ Να γνωρίσουν την Ελένη, τον Πάρη, τον Έκτορα και την Ανδρομάχη και να τους συγκρίνουν.
- ✓ Να κατανοήσουν βασικές αξίες του ηρωικού κώδικα (τιμή, αιδώς, ανδρεία, χρέος προς την πατρίδα, υστεροφημία) και τη σχέση τους με τη διάλυση ενός οίκου.
- ✓ Να αντιληφθούν τον διαχωρισμό του κόσμου των ανδρών και του κόσμου των γυναικών στην *Ιλιάδα*.
- ✓ Να κατανοήσουν καλύτερα ως τρόπους αφηγηματικής τεχνικής και έκφρασης την ομηρική παρομοίωση, τα άστοχα ερωτήματα, την προοικονομία, την ειρωνεία (επική/τραγική) και τον λειτουργικό τους ρόλο.
- ✓ Να κατανοήσουν τον ομηρικό ανθρωπισμό, γνωρίζοντας τις ανθρώπινες πλευρές των ιλιαδικών ηρώων.
- ✓ Να βιώσουν μια τρυφερή οικογενειακή στιγμή που αποτελεί ένα συγκινητικό διάλειμμα μέσα στον όλεθρο του πολέμου.

Ενδεικτικός διδακτικός χρόνος:

3 περίοδοι

Έκτορας, Πάρης και Ελένη (στ. 311-368)

Ο Πάρης και η ωραία Ελένη
Jacques-Louis David, 1788 μ.Χ.

Ο Έκτορας, αφού συνάντησε τη μητέρα του και της μεταβίβασε την εντολή του Έλενου για τη λιτανεία στην Αθηνά (στ. 250 κ.ε.), πηγαίνει στο σπίτι του Πάρη για να τον πείσει να επιστρέψει στη μάχη (στη ραψωδία Γ 313 κ.ε. ο Πάρης αποχωρεί από τη μάχη).

Ο Έκτορας βρίσκει τον Πάρη στον γυναικωνίτη και τον επιπλήττει, *αίσχροις έπέεσι*, γιατί εξακολουθεί να βρίσκεται εκτός μάχης, τη στιγμή που οι υπόλοιποι αγωνίζονται και πεθαίνουν γύρω από την Τροία εξαιτίας του, *λαοί μὲν φθινύθουσι περι πτόλιν αίπύ τε τείχος μαρνάμενοι· σέο δ' εἴνεκ' αὐτή τε πτόλεμός τε ἄστν τόδ' ἀμφιδέδηε*· (στ. 327-329)²¹. Τα λόγια του Έκτορα δεν προκαλούν *αιδώ* στον Πάρη τον οποίο δε φαίνεται να απασχολεί η φήμη του. Ο μοναδικός λόγος στην *Ιλιάδα* για τον οποίο ο Πάρης ενδέχεται να είναι οργισμένος είναι το μεγάλο μίσος που τρέφουν γι' αυτόν οι Τρώες (Γ 453-454). Ο ίδιος, όμως, δεν αποδέχεται τον *χόλον* (στ. 335) ως αιτία της απομάκρυνσής του από τον πόλεμο, αλλά τη λύπη του, *ἄχει προτραπέσθαι* (στ. 336)

²¹ Ο Έκτορας απευθύνεται στον Πάρη, *αίσχροις έπέεσι*, ακόμη δύο φορές στο έπος, Γ 38 και Μ 768.

που ενδεχομένως οφείλεται στην ήττα που δέχθηκε στη μονομαχία με τον Μενέλαο.²² Ο Πάρης δέχεται να επιστρέψει στη μάχη αφού, όπως επισημαίνει, τον προέτρεψε να κάνει το ίδιο *μαλακοῖς ἐπέεσσιν* και η Ελένη. Η λογοτυπική έκφραση *μαλακοῖς ἐπέεσσιν* βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τη λογοτυπική έκφραση *αἰσχροῖς ἐπέεσσι* στα λόγια του Έκτορα και ενδεχομένως να υπάρχει σε αυτήν ένα είδος αστεϊσμού ή ειρωνείας²³, αφού ο τρόπος με τον οποίο η Ελένη μιλά για τον Πάρη στη ραψωδία Ζ είναι υποτιμητικός και απαξιωτικός, *Τούτω δ' οὔτ' ἄρ νῦν φρένες ἔμπεδοι οὔτ' ἄρ' ὀπίσσω ἔσσονται· τὼ καί μιν ἐπαυρήσεσθαι δῖω* (στ. 352-353) και *ἀνδρὸς ἔπειτ' ὄφελλον ἀμείνωνος εἶναι ἄκοιτις ὃς ἤδη νέμεσίν τε καὶ αἴσχεα πόλλ' ἀνθρώπων* (στ. 350-351).

Πάρης και Έκτορας

Ο Πάρης στους στίχους 311-368 παρουσιάζεται αδιάφορος, χωρίς αίσθημα τιμῆς κι ευθύνης.²⁴ Τη στιγμή που η πόλη κινδυνεύει να χαθεί, βρίσκεται μέσα στον «περικαλλέα» θάλαμο της γυναίκας του, τριγυρισμένος από γυναίκες, να κρατά και να θαυμάζει τα όπλα του· την ασπίδα, τον θώρακα και τα τόξα του, όπλα αμυντικά και εκηβόλα, ενδεικτικά της διαφοράς του από τους υπόλοιπους ήρωες της *Ιλιάδας*.²⁵ Δε νιώθει *αιδώ*, αφού δεν τον ενδιαφέρουν τα σχόλια των συμπολιτών του, όπως φαίνεται στα λόγια της Ελένης, *ἀνδρὸς ἔπειτ' ὄφελλον ἀμείνωνος εἶναι*

²² Οι περισσότεροι ομηριστές εξήγησαν τη συγκεκριμένη ανωμαλία λέγοντας πως ο ποιητής ή ο συμπλητής της *Ιλιάδας* χρησιμοποίησε στο σημείο αυτό ένα παλιό μικρό αυθυπόστατο έπος με θέμα την επίσκεψη του Έκτορα στο Έλιο στο οποίο παρουσιαζόταν αναλυτικά ο λόγος για τον οποίο ο Πάρης ήταν θυμωμένος: Κακριδής (1967) 55.

²³ Η σχέση της Ελένης και του Πάρη δεν παρουσιάζεται εγκάρδια στην *Ιλιάδα*: Στη ραψωδία Γ 428, η Ελένη καταριέται τον άντρα της. Σύμφωνα με τον Κακριδή (1967) 61 η λογοτυπική έκφραση *μαλακοῖς ἐπέεσσιν* παραπέμπει σε κάποια μεμονωμένη στιγμή που η Ελένη προέτρεψε τον Πάρη να μπει στη μάχη με καλό τρόπο, και το γεγονός αυτό δεν αναιρεί τη γενικότερη κακή τους σχέση.

²⁴ Για την αποκατάσταση της εικόνας του Πάρη ως γενναίου πολεμιστή βλ. σελ. 20.

²⁵ Ο Πάρης στο Η 8, Θ 80 κ.ε., 369 κ.ε., 504 κ.ε., Ν 660 κ.ε., Ο 341 πολεμά με δοξάρι και δεν αντιμετωπίζει τους κινδύνους της κονταρομαχίας.

ἄκοιτις, ὃς ἤδη νέμεσίν τε καὶ αἴσγεα πόλλ' ἀνθρώπων. Οὔτε ἡ ψυχὴ του, θυμός, τον σπρώχνει, ὥστε να θέλει να εἶναι πάντα πρώτος στη μάχη, ὅπως συμβαίνει με τον Ἕκτορα.²⁶

Ο Ἕκτορας ἐρχεται βιαστικός στο παλάτι του Πάρη ἀπὸ τη μάχη, κρατώντας το μακρὸ κοντάρι του. Ἐχει ἀναλάβει ὅλο το βᾶρος του πολέμου *οἶος ἐρύετο Ἴλιον Ἕκτωρ* (στ. 403) και νοιάζεται για την τύχη της Τροίας και των δικῶν του, καθὼς ἐπίσης και για την τιμὴ τη δική του και της οικογένειάς του.²⁷ Πιστεύει πως εἶναι ντροπὴ για τον Πάρη να βρῖσκεται ἐκτὸς μάχης, ὅταν ο πόλεμος γίνεται ἐξαιτίας του και τον προτρέπει να μπει ἀμέσως στον πόλεμο (στ. 331), γιατί ἡ Τροία κινδυνεύει να καεῖ. Στην πραγματικότητα ο κίνδυνος δεν εἶναι τόσο μεγάλος. Οι Τρώες πολεμοῦν ἀκόμα μέσα στον κάμπο (στ. 73) και στη χειρότερη περίπτωση μποροῦν να κλειστοῦν μέσα στα τείχη. Θα μπορούσαμε να πούμε ὅτι ο Ἕκτορας ἐπιτήδες παρουσιάζει τον κίνδυνο να εἶναι πιο σοβαρός για να πιέσει περισσότερο τον Πάρη να ἐπιστρέψει στη μάχη.²⁸

Ελένη και Πάρης. Απουλικός ερυθρόμορφος κρατήρας, 380-370 π.Χ.
Παρίσι, Μουσείο Λούβρου

²⁶ Η *αἰδώς* που νιώθει ο Ἕκτορας οδηγεί στο ἴδιο ἀποτέλεσμα με ὅ, τι ἐπιθυμεί ἡ ψυχὴ του, *θυμός*. Βλ. σελ. 14-15.

²⁷ Για τον ηρωικό κώδικα τιμῆς βλ. σελ. 13-14.

²⁸ Κακριδῆς (1967) 61-62

Η Ελένη

Όταν ο Έκτορας εισέρχεται στο παλάτι του Πάρη, συναντά την Ελένη να δείχνει στις βάγιες πώς να κεντούν (τυπική σκηνή ενασχόλησης των γυναικών, όταν τις συναντά κάποιος επισκέπτης στα ομηρικά έπη). Τα πρώτα λόγια της, καθώς απευθύνεται στον Έκτορα, *δαερ έμειο*²⁹, δίνουν έμφαση στις συγγενικές της σχέσεις με τον ήρωα. Η Ελένη σέβεται τον Έκτορα και εκείνος της μιλά με σεβασμό³⁰, ανάλογο με αυτόν του Πριάμου στη σκηνή της τειχοσκοπίας (Ραψωδία Γ), δείχνοντας ξεκάθαρα πως στη συνείδησή του όλη την ευθύνη του πολέμου φέρει ο Πάρης. Ωστόσο, η Ελένη μιλά επιτιμητικά για τον εαυτό της και έχει μετανιώσει³¹ για τις πράξεις της εξαιτίας των συνεπειών του πολέμου (στ. 345-349). Τα επίθετα με τα οποία η ίδια χαρακτηρίζει τον εαυτό της, *κύνων κακομήχανος όκρυνόεσσα* (στ. 344), συνδέονται με τον πόλεμο και τα αποτελέσματά του, ενώ η λέξη *κυνός* (στ. 355) συνδέεται με τη λέξη πόνος που αποδίδει πιο ήπια την εικόνα του πολέμου. Μιλά υποτιμητικά για τον Πάρη και τη σχέση τους (στ. 350-353) και αποδίδει την αρπαγή της, και κατ'επέκταση την παραβίαση του θεσμού της φιλοξενίας, σε *άτη* του Πάρη. Όπως και τον Έκτορα, την ενδιαφέρει η άποψη της κοινότητας στην οποία ζει (στ. 351) και επισημαίνει πως ο Δίας όρισε να τραγουδηθεί η σκοτεινή ζωή του Πάρη και η δική της από τις επόμενες γενιές³².

Η Ελένη της Τροίας
Evelyn de Morgan, 1898 μ.Χ.

²⁹ Πβ. τα λόγια στον θρήνο της για τον Έκτορα, *έμῳ θυμῷ δαέρων πολὺ φίλτατε πάντων*, Ω 762.

³⁰ Στο Ω 762 κ.ε. η Ελένη θρηνεί τον Έκτορα και θυμάται τον σεβασμό που της έδειχνε και τη στήριξη που της έδινε.

³¹ Για τη μετάνοια της Ελένης όπως παρουσιάζεται στην *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* βλ. Μπεζαντάκος (1980) 112-125. Για το θέμα της αθωότητας της Ελένης βλ. Μαρωνίτης (2005) 166-186.

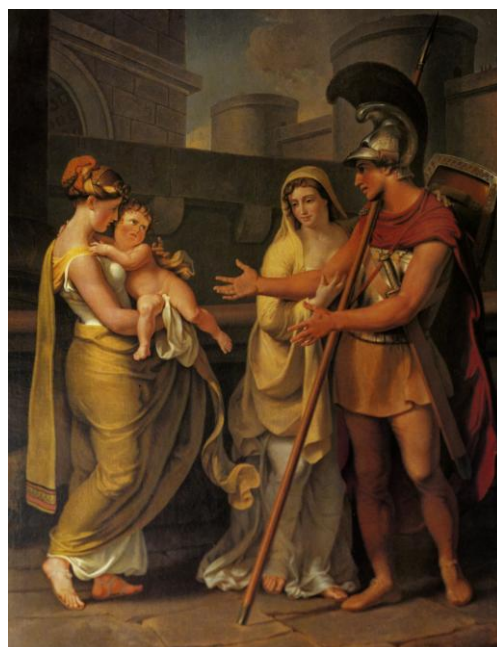
³² Πρόκειται για τυπική σκέψη, αφού υπάρχει και στη ραψωδία Θ 579-580.

Η Ελένη θέλει να κρατήσει κοντά της τον Έκτορα για να τον παρηγορήσει, αλλά εκείνος βιάζεται να φύγει³³. Τα λόγια του αποχαιρετισμού τους προετοιμάζουν τη συνάντησή του με την Ανδρομάχη και τον Αστυάνακτα και επίσης αποκαλύπτουν την απαισιοδοξία του ήρωα και την αβεβαιότητά του για την επιστροφή του στην πόλη από τη μάχη.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Έκτορος και Ανδρομάχης Όμιλία (στ. 369-499)

Η Έκτορος και Ανδρομάχης ομιλία αποτελεί μια από τις πιο γνωστές και συγκινητικές σκηνές της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Οι γεμάτες τρυφερότητα εικόνες που εκτυλίσσονται είναι αντίθετες με τη σκληρότητα των πολεμικών σκηνών που προηγήθηκαν και που έπονται στο έπος. Η προετοιμασία της συνάντησης λαμβάνει χώρα σε ένα ζοφερό σκηνικό. Όλοι είναι ανήσυχοι, το ίδιο και ο Έκτορας (στ. 381-393) που αναζητά την Ανδρομάχη στο σπίτι τους. Εκείνη όμως δε βρίσκεται εκεί. Θα περιμέναμε να τη συναντήσει στον οίκο της να ασχολείται με τις υφαντικές εργασίες, όπως συμβαίνει με την Ελένη στο Γ και στο Ζ ή την Καλυψώ και την Κίρκη στην *Οδύσσεια*. Έτσι, η τυποποιημένη σκηνή συνάντησης με μια γυναικεία μορφή στον οίκο της αναβάλλεται. Αποτέλεσμα αυτής της αναβολής είναι η πρόκληση αγωνίας, αιφνιδιασμού και έντασης,³⁴ αφού η συνάντηση μοιάζει να είναι αδύνατη. Η επιβράδυνση της συνάντησης επιτυγχάνεται με τα άστοχα ερωτήματα στον διάλογο του Έκτορα με την οικονόμο αλλά και με τις πληροφορίες που παρεμβάλλονται για την καταγωγή της

Ο Έκτορας αποχαιρετά την Ανδρομάχη.
Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, 1812
Oldenburg, Κρατικό Μουσείο

³³ Για την αποτυχία παρέμβασης των γυναικών στον κόσμο των ανδρών βλ. σελ. 18-19.

³⁴ Παρόμοια τεχνική θα χρησιμοποιηθεί ξανά, με ακόμη πιο εντυπωσιακά αποτελέσματα στη ραψωδία X 410-446. Στους στίχους αυτούς ο Πρίαμος και η Εκάβη κλαίνε στα τείχη για τον θάνατο του Έκτορα, ενώ η Ανδρομάχη βρίσκεται στο σπίτι και κάνει ετοιμασίες για την επιστροφή του.

Ανδρομάχης, με την παρομοίωση του βρέφους με όμορφο αστέρι και την αναφορά στα δύο ονόματα, Σκαμάνδριος και Αστυάνακτας. Πέρα από την πρόκληση αγωνίας, η επιβράδυνση της συνάντησης συμβάλλει στην αυτονόμηση της συνάντησης του Έκτορα με την Ανδρομάχη από τη σκηνή στο παλάτι του Πάρι.

Άστοχα ερωτήματα (στ. 374-389)

«Το θέμα [των άστοχων ερωτημάτων] [...] είναι καθαρά οργανωμένο: ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, το πρώτο απορεί για κάτι και προτείνει, το ίδιο πρώτα, με τη μορφή διαζευκτικών ερωτημάτων, κάποιες, οπωσδήποτε εύλογες λύσεις· επειδή, όμως, καμιά από αυτές δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, έρχεται η σειρά του δεύτερου προσώπου να δώσει τη σωστή απάντηση, αφού όμως πρώτα αναιρέσει μια-μια και όσο γίνεται με τα ίδια λόγια τις λύσεις που πρότεινε ο άλλος.»³⁵

Διάλογος Έκτορα και οικονόμου (στ. 376-389)

Έκτορας: Απορία → Πείτε την αλήθεια: → Πού πήγε η όμορφη γυναίκα μου αφήνοντας το σπίτι;

Προτείνει εύλογες λύσεις → μήπως σε κάποια νύφη της;

σε μορφή διαζευκτικών ερωτημάτων → ή σε συγγένισσά της πεπλοφόρο;
→ ή έτρεξε κι αυτή στο ναό της Αθηνάς
για λιτανεία

Οικονόμος: Αναίρεση των λύσεων που

προτείνει ο Έκτορας με τα ίδια λόγια → Την αλήθεια θα σου πω: → μήτε στη νύφη της πήγε
→ μήτε σε συγγενή της πεπλοφόρο
→ ούτε στον ναό της Αθηνάς δεν έτρεξε

Σωστή απάντηση → ανέβηκε στο Ίλιο ψηλά, επάνω στον μεγάλο πύργο

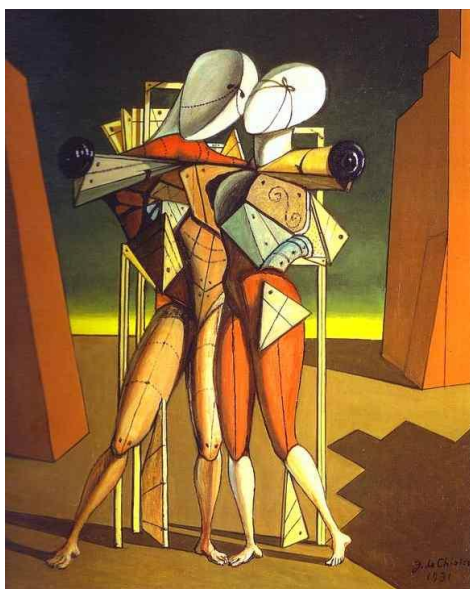
Τελικά, οι δύο σύντροφοι συναντιούνται σαν από σύμπτωση στις Σκαιές πύλες,³⁶ στο «κρίσιμο όριο εμπόλεμου και απόλεμου χώρου».³⁷ Το κλίμα είναι φορτισμένο συναισθηματικά. Η

³⁵ Κακριδής (1986) 64-65

³⁶ Το χωρίο Z 386-389 παραπέμπει στο X 460 κ.ε., όταν η Ανδρομάχη θα τρέξει στα τείχη, έχοντας συνειδητοποιήσει ότι ο Έκτορας είναι νεκρός. «Η παραπομπή είναι ολοφάνερη και η προοικονομία διακριτική και συγκινητική»: Kirk (1990)

³⁷ Μαρωνίτης (2005) 67

πυκνότητα της σκηνής είναι εκπληκτική. Στις χιλιάδες των στίχων της *Ιλιάδας* η σκηνή αυτή κατέχει μόλις εκατό. Περιέχει μόλις δύο ανταπαντήσεις της Ανδρομάχης και τρεις του Έκτορα. Αξίζει να σημειωθεί η κινηματογραφική περιγραφή της συνάντησης· παρουσιάζεται το σκηνικό, οι πρωταγωνιστές, οι κινήσεις, το βλέμμα και η έκφραση του προσώπου. Δεν υπάρχουν λέξεις ψυχολογικής ανάλυσης, ούτε εκδηλώσεις πάθους ή μεταφορές. Οι απλές και οικείες χειρονομίες που μπορούμε να δούμε κάθε μέρα γύρω μας εντείνουν το συναίσθημα της στιγμής (το χαμόγελο του Έκτορα, τα δακρυσμένα μάτια της Ανδρομάχης, η αυθόρμητη κίνησή της να αγγίξει το χέρι του συζύγου της). Γι' αυτό, η σκηνή αποκτά την ανθρώπινη απήχηση και την αξία σχεδόν ενός αρχέτυπου³⁸.

Έκτορας και Ανδρομάχη, Giorgio de Chirico, 1917, Μιλάνο, Ιδιωτική Συλλογή Μοντέρνας Τέχνης

Έκτορας και Ανδρομάχη. Γλυπτό εμπνευσμένο από τον ομώνυμο πίνακα του Chirico. Οζάκα Ιαπωνίας

³⁸ Romilly (1998) 65-66

Η αγάπη της Ανδρομάχης για τον Έκτορα και οι πειρασμοί που ξεπερνά ο ήρωας

Η Ανδρομάχη προτιμά να πεθάνει, αν πεθάνει ο Έκτορας, αφού ο ήρωας αποτελεί για εκείνη πατέρα, μάνα, αδερφό αλλά και τον ποθητό της σύντροφο στο κρεβάτι (στ.429-430). Η απόλυτη εξάρτησή της από τον Έκτορα είναι ξεκάθαρη. Η αναφορά στον αφανισμό της οικογένειάς της και στο σκλάβωμα της μητέρας της από τον Αχιλλέα (στ.413-428), υπενθυμίζουν τη φοβερή δύναμη του κεντρικού ήρωα του έπους. Στο σημείο αυτό η ομηρική ειρωνεία είναι έκδηλη, αφού ο Αχιλλέας που σκότωσε την οικογένειά της, θα σκοτώσει και τον Έκτορα που για εκείνη είναι εκτός από σύντροφος και πατέρας και μάνα και αδελφός. Επίσης, η ειρωνεία επεκτείνεται και πάρα πέρα· ο Αχιλλέας τίμησε τον πατέρα της Ανδρομάχης με ταφή και μνήμα³⁹, αλλά θα κακοποιήσει τον νεκρό Έκτορα, μέχρι που η στάση του Πριάμου θα τον επηρεάσει, ώστε να δείξει σεβασμό. Ως εκ τούτου, τα λόγια της Ανδρομάχης προοικονομούν τον θάνατο του Έκτορα και την ατίμωση του σώματός του.

Έκτορας, Ανδρομάχη, Αστυάνακτας
Ερυθρόμορφος κρατήρας, 370 – 360 π. Χ.
Μπάρι, Palazzo Jatta

Τα επιχειρήματα της Ανδρομάχης που αποσκοπούν στο να κρατήσουν τον Έκτορα έξω από τη μάχη εστιάζονται στις συνέπειες του θανάτου του για την οικογένεια και την πόλη του. Ο χαμός του θα επιφέρει την καταστροφή της Τροίας, καθώς επίσης και τον θάνατο ή τη σκλαβιά των δικών του. Για τον λόγο αυτό τον προτρέπει να σταθεί στις επάλξεις του κάστρου και να πολεμήσει από εκεί τον εχθρό και όχι να χαθεί άδικα.

³⁹ Για να θεωρείται ολοκληρωμένη η νίκη ενός ομηρικού πολεμιστή, πρέπει ο νικητής να γίνει κύριος του σώματος του αντιπάλου και των όπλων του και με αυτό τον τρόπο να τον ατιμάσει. Ο Αχιλλέας επέλεξε να μην ατιμάσει τον νεκρό Ηετίωνα.

Ο Έκτορας γνωρίζει τον κόσμο της αγάπης που επικαλείται η σύζυγός του και παραδέχεται πως έχει δίκαιο. Προφητεύει την τελική πτώση της Τροίας και σκιαγραφεί το μέλλον της γυναίκας του ως σκλάβας κάποιου Έλληνα. Ο ίδιος αγαπά τη γυναίκα του περισσότερο από κάθε άλλον (στ. 450 κ.ε.) και θέτει τη συζυγική αφοσίωση πιο πάνω και από τους υϊκούς δεσμούς αλλά και τους δεσμούς που συνδέουν τους πολεμιστές. Η αγάπη που νιώθει για τη σύζυγο και τον γιο του αποτελούν **πειρασμό** που θα μπορούσε να τον απομακρύνει από τον ηρωικό κώδικα συμπεριφοράς των πολεμιστών της *Ιλιάδας*. Ο ήρωας συναισθάνεται τις οδυνηρές συνέπειες του θανάτου του για την οικογένειά του, αλλά η ιδεολογία του, όπως και η επιθυμία του να κρατήσει ψηλά τη μεγάλη δόξα του πατέρα του, δεν του επιτρέπουν να παραβεί τον **κώδικα της ηρωικής συμπεριφοράς** που καθορίζεται ως άγραφος κανόνας για τους ανδρείους. Η επιλογή του να δώσει μία μάχη εκ προοιμίου χαμένη υπαγορεύεται από την παραπάνω λογική, σύμφωνα με την οποία η αποφυγή του πολέμου θεωρείται καταδικαστέα. Αντιθέτως, η **πολεμική ανδρεία** και το **κλέος** επιβραβεύονται με την αθάνατη φήμη (**υστεροφημία**) που θα ακολουθεί τον ήρωα τόσο όσο βρίσκεται εν ζωή όσο και μετά τον θάνατό του. Η ομηρική **αιδώς**, το ανάμεικτο δηλαδή συναίσθημα της ντροπής (**αϊδέομαι Τρῶας καὶ Τρωάδας ἑλεκσιπέλους**) με τον σεβασμό της κοινής γνώμης και τον φόβο της **ατίμωσης**, βοηθά τον Έκτορα να ξεπεράσει τη διαδικασία του αποχωρισμού και να επιλέξει τον πόλεμο. Ταυτόχρονα, ο **θυμός** του επιθυμεί βαθιά να ακολουθήσει τον ηρωικό κώδικα τιμής που ταυτίζεται με τη **μοίρα** του αλλά και με την παιδεία που ο ήρωας έχει λάβει, και στην οποία οι αξίες και οι προσδοκίες της κοινότητας γίνονται δική του βαθιά επιθυμία.⁴⁰ Ως εκ τούτου ο Έκτορας είναι ένα βαθιά τραγικό πρόσωπο.

Η σκηνή με τον Αστυάνακτα⁴¹ συμβάλλει στο να αποφορτιστεί συναισθηματικά η ατμόσφαιρα. Ο Αστυάνακτας φοβάται την περικεφαλαία και ο Έκτορας την ακουμπάει χάρω. Η κίνηση αυτή

⁴⁰ Cairns (1993) 79-83

⁴¹ Ο Έκτορας και η Ανδρομάχη αποκαλούν τον γιο τους *Σκαμάνδριο* από το όνομα του ποταμού Σκάμανδρου που πότιζε την πεδιάδα της Τροίας, κάνοντάς την εύφορη. Για τον λόγο αυτό οι Τρώες λάτρευαν τον ποταμό ως θεό προστάτη της πόλης. Οι Τρώες όμως, για να τιμήσουν τον Έκτορα αποκαλούσαν τον γιο του *Αστυάνακτα*, δηλαδή «βασιλιά της πόλης».

Η Ανδρομάχη στην εξορία. Frederic Leighton, 1886-1888.
Manchester, Art Gallery

λαμβάνει συμβολικές διαστάσεις,⁴² αφού το αθώο παιδί απογυμνώνει τον πατέρα του από την ιδιότητα του πολεμιστή. Αμέσως, η διάθεση του Έκτορα μεταστρέφεται, ελπίζει και πάλι. Ο ήρωας σηκώνει στα χέρια του τον μονάκριβό του γιο και εύχεται να τον φθάσει και αν είναι δυνατόν να τον ξεπεράσει στη γενναιότητα και στο κλέος.⁴³ Οι ευχές που δίνει στον γιο του βρίσκονται σε συνειδητή αντίθεση με τον προηγούμενο απελπισμένο λόγο του για την τύχη της Ανδρομάχης.⁴⁴

Η γυναίκα του σκλάβα → ο γιος του βασιλιάς

Η γυναίκα του θα κουβαλά νερό στους κυρίους της → ο γιος θα κουβαλά τα όπλα του σκοτωμένου εχθρού νικητής.

⁴² Η περικεφαλαία αποτελεί το πιο προσωπικό και χαρακτηριστικό πολεμικό εξάρτημα του Έκτορα, δώρο του θεού Απόλλωνα, πηγή του στερεότυπου του τίτλου *κορυθαίολος Έκτωρ*. Η περικεφαλαία του μνημονεύεται δύο φορές στις περιγραφές της πολεμικής του μανίας (N 805, O 608-610).

⁴³ Romilly J (1998) 160-161

⁴⁴ Κακριδής (1967) 68

Η οικογενειακή αυτή στιγμή συγκινεί περισσότερο, επειδή προηγουμένως ο Έκτορας και η Ανδρομάχη μίλησαν για την καταστροφή της Τροίας, τον θάνατο του Έκτορα και την υποδούλωση των δικών του. Ο Όμηρος φέρνει τη μια εικόνα δίπλα στην άλλη, σε μια φοβερή αντίθεση. Ο Έκτορας παρουσιάζεται ως ένας τρυφερός πατέρας, ωστόσο η τρυφερότητά του έχει το βάρος της οδύνης και του αποχαιρετισμού. Σε όλη τη σκηνή κυριαρχεί ο φόβος και η αίσθηση της τελευταίας συνάντησης. Το συναίσθημα αυτό είναι κοινό και για τον Έκτορα και για την Ανδρομάχη. Η κίνηση του Έκτορα να δώσει τον Αστυάνακτα στη σύζυγό του, ενώ τον πήρε από την παραμάνα, δίνει την ευκαιρία στον ποιητή να φέρει πιο κοντά τους αγαπημένους συζύγους μέσω του παιδιού που είναι ο συνδετικός τους κρίκος. Εκείνη το δέχεται με «δακρυσμένο γέλιο», *δακρυόεν γελάσασα* (στ. 484).

Ανδρομάχη. Leonard Porter, 2005

Οι λέξεις αυτές δείχνουν τα ανάμεικτα συναισθήματα και τις συναισθηματικές μεταπτώσεις της Ανδρομάχης· στην αρχή της σκηνής είναι δακρυσμένη, γιατί αγωνιά για τη ζωή του άντρα της, ύστερα απογοητεύεται από την άρνηση του άντρα της να εγκαταλείψει τη μάχη έξω από τα τείχη και πονεί, όταν ακούει για το ελπιδοφόρο μέλλον που διηγείται ο Έκτορας κρατώντας τον Αστυάνακτα στην αγκαλιά του. Τέλος, με την κίνηση του Έκτορα να φορέσει την περικεφαλαία του (στ. 494) η οικογενειακή σκηνή τελειώνει, αφού ο σύζυγος και πατέρας ξαναγίνεται στρατιώτης. Ο Έκτορας ξεπερνά και αυτή τη διαδικασία του αποχωρισμού⁴⁵.

Η τελευταία πινελιά του δράματος ξετυλίγεται στο σπίτι του Έκτορα και της Ανδρομάχης, όπου τόσο η ίδια όσο και οι θεραπεινίδες τον μοιρολογούν ζωντανό, σίγουρες για τον χαμό του. Το

⁴⁵ Ο Έκτορας παραμένει σταθερός στον ηρωικό κώδικα συμπεριφοράς και όταν ο πατέρας του τον βλέπει από τα τείχη έτοιμο να πολεμήσει τον Αχιλλέα (X 59 κ.ε.). Ο γερο - Πρίαμος προσπαθεί να τον πείσει να κλειστεί μέσα στα τείχη, περιγράφοντας τη μοίρα του σε μια πόλη που την έχουν καταλάβει οι εχθροί. Για τον ίδιο σκοπό και η Εκάβη γυμνώνει το στήθος της και τον εξορκίζει στο γάλα που τον πότισε να μη μονομαχήσει με τον Αχιλλέα (X 90 κ.ε.).

πένθος των υπηρετριών αποτελεί προμήνυμα, προικονομία, για τον θάνατό του στο X: «Έτσι ζωντανό τον έκλαψαν τον Έκτορα μέσα στο σπίτι του. Γιατί έλεγαν πως δε θα ξαναγυρίσει πια πίσω από τον πόλεμο, ξεφεύγοντας την ορμή και τα χέρια των Αχαιών» (στ. 500-502). Η πρόθεση του ποιητή είναι σαφής, η αναφορά οδυνηρή. Δεν έχουμε ακόμα παρά μόνο φόβους, προαισθήματα, μια απειλή ακαθόριστη. Η πρόβλεψη της Ανδρομάχης για το τέλος γίνεται θρήνος για τον άντρα της. Θρήνος που εκφράζεται, ενώ ο Έκτορας είναι ακόμη εν ζωή.⁴⁶ Έτσι, προικονομείται ο επερχόμενος θάνατός του στο X.

Η σκηνή της συνάντησης του Έκτορα με την Ανδρομάχη φανερώνει την πιο δυναμική αντίφαση που χαρακτηρίζει το ηρωικό ιδεώδες, που θεωρεί τον θάνατο στη μάχη ως το μέσον για *κλέος ἄφθιτον* και τον πόλεμο ως πηγή δυστυχίας. Ιδιαίτερα στη συνάντηση αυτή προβάλλεται και η σημασία της συζύγου ως αξίας αλλά και τα διαφορετικά πεδία δράσης των ανδρών και των γυναικών. Ας μην ξεχνάμε ότι για μια τέτοια αξία γίνεται και ο Τρωικός πόλεμος.⁴⁷

Σε ευρύτερη κλίμακα η οικογενειακή στιγμή του Έκτορα, της Ανδρομάχης και του Αστυάνακτα παραπέμπει στον αποχαιρετισμό πριν από τον πόλεμο όλων των οικογενειών, Αχαιών και Τρώων, αλλά και των οικογενειών κάθε τύπου και κάθε εποχής. Παρουσιάζει επίσης τα δεινά που υπομένει ο άμαχος πληθυσμός, αυτός που δεν αγωνίζεται για *κλέα ανδρών* στο πεδίο της μάχης.⁴⁸ Σύμφωνα με τον West στη σωζόμενη ελληνική λογοτεχνία δεν υπάρχουν συγκρίσιμα

⁴⁶ Fowler (2004) 98-99, West (2011) 58-59: Η συνάντηση του Έκτορα με την Ανδρομάχη παρουσιάζεται ως το τελευταίο συναπάντημα του ζεύγους πριν από τον θάνατο του ήρωα. Ωστόσο, στην επόμενη ραψωδία μαθαίνουμε ότι το ζευγάρι πέρασε τρεις νύχτες μαζί. Ενδεχομένως, σε παλαιότερη εκδοχή του έπους τα γεγονότα της Β και της Δ ραψωδίας να λάμβαναν χώρα την ίδια ημέρα. Σε μια τέτοια περίπτωση ο Έκτορας, μετά το Ζ, επιστρέφει σε μια μάχη που θα συνεχιστεί στις ραψωδίες Λ, Σ και Χ, θα παραμείνει έξω από τα τείχη εκείνη τη νύκτα και θα πεθάνει την επόμενη ημέρα.

⁴⁷ Στο ίδιο μήκος κύματος βλέπουμε και τη στάση του Αχιλλέα, όταν πεθαίνει ο φίλος του ο Πάτροκλος. Ο Αχιλλέας αναδεικνύει τη φιλία σε σημείο μάλιστα να αποκηρύσσει τη θεϊκή του καταγωγή, «αφού κανένας θεός δεν μπορεί να αναπληρώσει την απώλεια ενός φίλου».

⁴⁸ Vivante (1991) 56-57

παραδείγματα τέτοιων αποχαιρετισμών και η συχνότητα με την οποία οι σκηνές αυτές απαντούν στην αρχαιοελληνική αγγειογραφία υποδεικνύει την έλξη που ασκούσαν.⁴⁹

Η διάκριση των φύλων

Τα λόγια του Έκτορα προς την Ανδρομάχη στο τέλος της συνομιλίας τους, *Ἄλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε ἰστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἄνδρεςσι μελήσει πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί, τοὶ Ἰλίῳ ἐγγεγάασιν* (στ. 490-493), καταδεικνύουν τον διαχωρισμό του πεδίου δράσης των ανδρών και των γυναικών στην *Ιλιάδα*. Τα έργα που ταιριάζουν στην Ανδρομάχη είναι ο αργαλειός, η ρόκα, η ανάθεση και επίβλεψη της εργασίας των θεραπεινίδων, ενώ ο πόλεμος αποτελεί μέλημα των ανδρών. Ως εκ τούτου, η **τιμή**, το **κλέος**, ο τιμημένος θάνατος στο πεδίο της μάχης και η υστεροφημία αφορούν στους άνδρες και μόνο αυτούς καταξιώνουν. Οι γυναίκες δεν μπορούν να διεκδικήσουν το **κλέος** που βασίζεται στην αλληλοϋποστήριξη των στρατιωτών, οι οποίοι δημιουργούν σχέσεις δυνατές, παράλληλες με αυτές των μελών ενός οίκου, αλλά και πιο αξιόπιστες⁵⁰.

Τα διαφορετικά πεδία δράσης ανδρών και γυναικών στην *Ιλιάδα*, που τελικά αποτελούν και τη συνηθισμένη τους μοίρα, παρουσιάζονται και στο αποτέλεσμα που θα έχει ο θάνατος του Έκτορα για τον ίδιο και τη σύζυγό του. Ο Έκτορας θα πεθάνει ηρωικά τη στιγμή που αγωνίζεται και ελπίζει, ενώ η Ανδρομάχη θα έχει το βάρος μιας δυστυχισμένης ζωής.

Οι γυναίκες λοιπόν περιορίζονται στο να δέχονται τις συνέπειες της πολεμικής δραστηριότητας των ανδρών να περιμένουν με αγωνία τον γυρισμό τους, να είναι περήφανες για την ανδρεία τους αλλά και να θρηνούν, όταν αυτοί πεθαίνουν. Η Ανδρομάχη θρηνεί, και ενώ ακόμη ο Έκτορας είναι ζωντανός (στ. 498-503) και πάνω από το νεκρό του σώμα, όπως επίσης η Ελένη και η Εκάβη. Ωστόσο, οι γυναίκες δε μένουν έξω από το πλαίσιο της ηρωικής διήγησης, αφού

⁴⁹ West (2011) 287

⁵⁰ Σε αντίθεση με την *Οδύσσεια*, κανένας πολεμιστής στην *Ιλιάδα* δεν παρουσιάζει την αναξιοπιστία της Ελένης και της Κλυταιμνήστρας. Η μοναδική σκηνή στην οποία ένας πολεμιστής προδίδεται (φαινομενικά) είναι στη ραψωδία X: ο Έκτορας αμέσως καταλαβαίνει πως αυτός που τον εγκατέλειψε στη μάχη δεν ήταν ο αδελφός του Διήφοβος, αλλά κάποιος θεός που πήρε τη μορφή του. Για το θέμα των σχέσεων σε έναν οίκο βλ. σελ. 16.

πολλές φορές αποτελούν την αιτία ή την αφορμή ενός πολέμου. Τέτοιες γυναικείες μορφές είναι η Ελένη, η Χρυσήδα, η Βρισηίδα και η παλλακίδα του Αμύντορα.

Στο πολεμικό έργο του Έκτορα, έργο των ανδρών, προσπαθούν να παρέμβουν κρατώντας τον έστω και για λίγο μακριά από τον πόλεμο η Εκάβη, η Ελένη και η Ανδρομάχη. Η μητέρα του ζητά να καθίσει και να πει κρασί, η Ελένη του ζητά να καθίσει να ξεκουραστεί και η Ανδρομάχη του προτείνει ένα αμυντικό πολεμικό σχέδιο· να πολεμήσει τους Αχαιούς μέσα από τα τείχη της Τροίας, κοντά στην άγρια συκιά⁵¹, όπου το κάστρο είναι ευάλωτο (στ. 433-434). Ο Έκτορας δε θα εκπληρώσει καμιά από τις επιθυμίες των γυναικών⁵² που τον καθυστερούν από το πολεμικό έργο.

Η διάλυση του οίκου

Άνδρες λοιπόν και γυναίκες, με διαφορετικά πεδία δράσης, ενώνονται για να δημιουργήσουν τον δικό τους *οίκο*. Στην *Έκτορος και Ανδρομάχης Όμιλία*, ο ποιητής αφιερώνει πολλούς στίχους στην παρουσίαση ενός αγαπημένου γάμου, ενός οίκου, ο οποίος θα καταστραφεί σε ένα πόλεμο που ξεκίνησε για να προστατέψει έναν άλλο οίκο, αυτόν του Μενέλαου και της Ελένης. Η Ανδρομάχη, ο Έκτορας και ο Αστυάνακτας συμβολίζουν όλες εκείνες τις οικογένειες των Τρώων, των Αχαιών και των συμμάχων που θα διαλυθούν εξαιτίας αυτού του πολέμου. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ο ίδιος ο Έκτορας οδηγεί τον οίκο του ένα βήμα πιο κοντά στη διάλυση, επιλέγοντας να μην ακολουθήσει το στρατηγικό σχέδιο της γυναίκας του, προκειμένου να υπερασπιστεί το κλέος το δικό του και του πατέρα του. Ως εκ τούτου, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η αξία του κλέους υπερβαίνει όλες τις άλλες αξίες, ακόμα και τις οικογενειακές. Η αστάθεια και η αναξιπιστία στις σχέσεις ανδρών και γυναικών είναι ακόμη δύο λόγοι για

⁵¹ Για την αγριουσκιά ως σύμβολο ιεράρχησης προτεραιοτήτων και προστασίας του οίκου βλ. σημ. 8, σελ. 5 στην ανάλυση της ραψωδίας Χ.

⁵² Η προσπάθεια τη γυναίκας να επέμβει στο έργο των ανδρών επανέρχεται, όταν η Εκάβη κλαίγοντας θα παλέψει να εμποδίσει τον Πρίαμο να πάει στο στρατόπεδο των Αχαιών, για να ζητήσει το σώμα του νεκρού Έκτορα, Ω 201 κ.ε.

τους οποίους ένας οίκος μπορεί να διαλυθεί στην *Ιλιάδα*. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η διάλυση του οίκου του Μενέλαου και του Αγαμέμνονα.

Η αποκατάσταση της εικόνας του Πάρη ως ιλιαδικού ήρωα (στ. 503-529)

Αποχαιρετισμός Έκτορα και Ανδρομάχης, Πάρη και Ελένης
Χαλκιδικός κρατήρας, 530-520 π.Χ.
Γερμανία, Μουσείο Martin von Wagner

Η αποκατάσταση της εικόνας του Πάρη ως ιλιαδικού ήρωα γίνεται στο τέλος της ραψωδίας (στ. 503-529). Καθώς προχωρεί για τη μάχη, προβάλλεται η λαμπρή πολεμική εξάρτησή του *κλυτὰ τεύχεα ποικίλα χαλκῶ*, η ταχύτητά του *πειτ' ἀνὰ ἄστρῳ ποσὶ κραιπνοῖσι πεποιθώς*, η εντυπωσιακή εμφάνιση και ορμητικότητά του (παρομοιάζεται με ἄλογο που σπάζει τα δεσμά του, στ. 506-512), η ομορφιά και η λάμψη του (παρομοιάζεται με ἥλιο, στ. 513).

Ο Έκτορας αναγνωρίζει την ανδρεία του Πάρη, αφού ξεκαθαρίζει ότι κανένας λογικός άνδρας, *ἐναΐσιμος* (στ. 519), δε θα αμφισβητούσε τη γενναιότητά του. Ωστόσο, δίκαια κατηγορείται από τους Τρώες, διότι αποσύρθηκε από τη μάχη, ενώ εκείνοι υποφέρουν εξαιτίας του. Ο Πάρης δεν κατηγορείται για δειλία, όπως φοβάται ο Έκτορας ότι θα κατηγορηθεί, αν μείνει μέσα στα τείχη της Τροίας και ασκήσει αμυντικό πόλεμο⁵³. Ο ίδιος δικαιολογεί τη σκληρή στάση που έδειξε απέναντί του, όταν τον βρήκε στο θάλαμο της Ελένης, λέγοντας πως *«τὸ δ' ἐμὸν κῆρ ἄχνηται ἐν θυμῶ, ὄθ' ὑπὲρ σέθεν αἴσχε' ἀκούω»*. Η καρδιά του πονεῖ, όταν τον κακολογούν οι Τρώες για

⁵³ Cairns (1993)76-78

όσα χρόνια πάσχουν εξαιτίας του. Για ακόμη μια φορά σε αυτή τη ραψωδία ο Έκτορας δηλώνει τη σημασία και την επίδραση που ασκεί πάνω του η κοινή γνώμη.

Ενδεικτικές ερωτήσεις- Διερεύνηση κειμένων

Γλαύκος και Διομήδης

Ενδεικτικός χρόνος: 2 περίοδοι

1. Πού διαδραματίζονται τα γεγονότα και ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές;
2. Τι γνωρίζετε ήδη για τον Διομήδη;
3. Πώς χαρακτηρίζει ο Διομήδης τον Γλαύκο και γιατί θέλει να μάθει αν είναι θνητός ή θεός;
4. Στη ραψωδία Ε η θεά Αθηνά έδωσε τη δύναμη στον Διομήδη να διακρίνει τους θνητούς από τους αθανάτους. Πώς εξηγείτε τότε το γεγονός ότι ρωτά τον Γλαύκο αν είναι θνητός ή αθάνατος;
5. Ποιο παράδειγμα ανθρώπου που τιμωρήθηκε από τους θεούς παραθέτει Διομήδης στον Γλαύκο για να στηρίξει τη θέση του;
6. Τι απαντά ο Γλαύκος;
7. Ποιο εκφραστικό μέσο χρησιμοποιεί ο Γλαύκος στην απάντησή του;
8. Ποια είναι η λειτουργία της παρομοίωσης μέσα στο κείμενο;
9. Ποιες πληροφορίες δίνει ο Γλαύκος στον Διομήδη για τη γενιά του;
10. Ποιες δοκιμασίες πέρασε ο Βελλερεφόντης;
11. Γιατί τελικά οι δύο πολεμιστές δε μονομάχησαν;
12. Ποια είναι η σημασία της *ξενίας* στον ομηρικό κόσμο, σύμφωνα με το συγκεκριμένο επεισόδιο αλλά και τις γνώσεις σας από την *Οδύσσεια*;
13. Συμφωνείτε με την άποψη ότι στο επεισόδιο με τον Γλαύκο και τον Διομήδη συνενώνονται δύο τυπικές σκηνές, αυτή της *ξενίας* και αυτή της *μονομαχίας*; Εξηγήστε.
14. Ποιος από τους δύο πολεμιστές έχει ρόλο οικοδεσπότη και ποιος φιλοξενούμενου; Προτού απαντήσετε θυμηθείτε πώς φιλοξένησε ο Τηλέμαχος την Αθηνά-Μέντη στην

Ιθάκη. Μελετήστε επίσης τους στίχους 299-305 στην Η ραψωδία (τα συγκεκριμένα χωρία πρέπει να δοθούν στους μαθητές ως παράλληλα).

15. Με ποιο τρόπο ολοκληρώνεται η *αριστεία* του Διομήδη στη ραψωδία Ζ;
16. Ποιος θεός και με ποιο τρόπο συνέβαλε στο να πάρει ο Διομήδης δώρα μεγαλύτερης αξίας από τον Γλαύκο;
17. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Γλαύκου και του Διομήδη ως επικών ηρώων;
18. Ποιες διαφορές παρουσιάζει ο Διομήδης από τους άλλους ιλιαδικούς ήρωες που έχετε γνωρίσει;
19. Ποιος είναι ο λειτουργικός ρόλος του επεισοδίου στο Ζ της *Ιλιάδας*;

Συνάντηση του Έκτορα με τον Πάρη, την Ελένη και την Ανδρομάχη

Ενδεικτικός χρόνος: 3 περίοδοι

Έκτορας-Πάρης και Ελένη

1. Ποιος είναι ο Έκτορας;
2. Πού συναντά ο Έκτορας τον Πάρη και την Ελένη και γιατί τους επισκέπτεται;
3. Πώς παρουσιάζεται ο Πάρης και πώς ο Έκτορας στους στίχους αυτούς;
4. Πώς χαρακτηρίζετε τον τρόπο με τον οποίο ο Έκτορας μιλά στον Πάρη; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με σχετικά χωρία από το κείμενο.
5. Πώς διαγράφεται η σχέση της Ελένης με τον Πάρη μέσα από τα ίδια τα λόγια της Ελένης;
6. Ποιες ευθύνες αποδίδει η Ελένη στον εαυτό της και πώς αυτοχαρακτηρίζεται;
7. Πώς η εικόνα του Πάρη ως γενναίου πολεμιστή αποκαθίσταται στους στίχους 503-529; Με ποια εκφραστικά μέσα το επιτυγχάνει ο ποιητής; Να εξηγήσετε.
8. Για ποιο λόγο, σύμφωνα με τους στίχους 523-525, ο Έκτορας μίλησε σκληρά στον Πάρη, όταν τον συνάντησε στο σπίτι του;

Έκτορος και Ανδρομάχης ομιλία

1. Στους στίχους 370-404 ο ποιητής χρησιμοποιεί την τεχνική της επιβράδυνσης. Πώς επιτυγχάνεται η τεχνική αυτή στο κείμενο και τι εξυπηρετεί;
2. Ποια συναισθήματα δημιουργούνται στον αναγνώστη λόγω της επιβράδυνσης της συνάντησης του Έκτορα με την Ανδρομάχη;
3. Πού πραγματοποιείται τελικά η συνάντηση;
4. Με ποια επιχειρήματα η Ανδρομάχη προσπαθεί να πείσει τον Έκτορα να μην πολεμήσει έξω από τα τείχη της Τροίας; Ποια επιχειρήματα αντιπροβάλλει ο Έκτορας;
5. Ποια επίδραση θα έχει στον οίκο του Έκτορα η επιλογή του να ακολουθήσει τον ηρωικό κώδικα τιμής, όπως του τον επιβάλλει και η αιδώς, αλλά και η ψυχή του;
6. Σε ποια συμπεράσματα οδηγούμαστε για τη σημασία που έχει το κλέος και η υστεροφημία για τους ιλιαδικούς πολεμιστές;
7. Με ποια αφορμή αναφέρεται ο πρωταγωνιστής της *Ιλιάδας*, ο Αχιλλέας, και ποια εικόνα σχηματίζει ο ακροατής για το ήθος του;
8. Γιατί η αναφορά στον Αχιλλέα ως τον πολεμιστή που εξόντωσε την οικογένεια της Ανδρομάχης εμπερικλείει επική ειρωνεία;
9. Τι προσεύχεται ο Έκτορας για τον γιο του;
10. Γιατί η ευχή του αποτελεί τραγική ειρωνεία;
11. Η προσευχή του Έκτορα για τον Αστυάνακτα βρίσκεται σε αντίφαση με όσα είπε προηγουμένως στην Ανδρομάχη. Εντοπίστε και εξηγήστε την αντίφαση.
12. Τι νομίζετε ότι συμβολίζει η περικεφαλαία του Έκτορα;
13. Στη συνομιλία της με τον Έκτορα η Ανδρομάχη βιώνει πολλές ψυχολογικές μεταπτώσεις, με αποτέλεσμα να παίρνει τον γιο της στην αγκαλιά της με «δακρυσμένο γέλιο». Μπορείτε να εντοπίσετε τις αλλαγές στα συναισθήματά της;
14. Στην *Ιλιάδα* ο κόσμος των ανδρών είναι σαφώς διαχωρισμένος από τον κόσμο των γυναικών. Πώς αποδεικνύεται η θέση αυτή στους στίχους 311-504;
15. Ποιος είναι ο λειτουργικός ρόλος του επεισοδίου για την *Ιλιάδα*;

Βιβλιογραφία

1. Cairns D.L. (1993), *Aidos*, New York.
2. Edwards M. (2001), *Όμηρος, ο ποιητής της Ιλιάδος*, (μτφ. Βάιος Λιαπής και Νικόλαος Μπεζαντάκος), Αθήνα.
3. Felson N. και Slatkin L., *Gender and Homeric epic*, στο Fowler R. (2004), *A Cambridge Companion to Homer*, United Kingdom.
4. Fowler R. (2004), *A Cambridge Companion to Homer*, United Kingdom.
5. Kirk G. S. (2000), *The Iliad: A Commentary*, Vol. 2, Books 5-8, United Kingdom.
6. Louden B. (2006), *The Iliad, Structure, Myth and Meaning*, USA.
7. Newton R.M. (2010), *Geras and Guest Gifts in Homer*, στο Myrsiades K.(2010), *Reading Homer*, New Jersey.
8. Romilly J.(1998), *Έκτορας*, Αθήνα.
9. Stanley K. (1993), *The Shield of Homer*, New Jersey.
10. Vivante P. (1990), *The Iliad, Action as Poetry*, Boston.
11. Wace A. και Stubbings Fr. (1984), *Όμηρος: A Companion to Homer*, Αθήνα.
12. West M.L. (2011), *The Making of the Iliad*, New York.

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Αγαπητός-Τσοπανάκης (1988), *Εισαγωγή στον Όμηρο*, Θεσσαλονίκη.
2. Κακριδής Ι.Θ. (1967), *Ομηρικές Έρευνες*, Αθήνα.
3.(1978), *Ομηρικά Θέματα*, Αθήνα.
4.(1971), *Ξαναγυρίζοντας στον Όμηρο*, Θεσσαλονίκη.
5. Κομνηνού Ο.Κ. (1993), *Σχέδιο και Τεχνική της Ιλιάδας*, Αθήνα.
6. Μαρωνίτης Δ. Ν. (2005), *Ομηρικά Μεγαθέματα: Πόλεμος-Ομιλία-Νόστος*, Αθήνα.
7. Μπεζαντάκος Ν.Π. (1980), *Η Έννοια της Μετάνοιας στον Όμηρο*, Αθήνα.

Ιστοσελίδες

Πετρίδη Α. *Ιλιάδα και ο ηρωικός κώδικας, η «αρχαιογνωσία» και η λογοτεχνική ανάλυση*, στο ιστολόγιο Λωτοφάγοι: http://antonispetrides.wordpress.com/2012/07/13/iliad_heroic-code/